<u>ARDEAL</u>

<u>-O ALTĂ ABORDARE-</u>

de Prof.VASILE DUMA

Începută acum mai bine de două veacuri, disputa privind originea numelui “Ardeal” este departe de a se fi încheiat, în ciuda argumentelor aduse de cele două tabere, română şi maghiară, fiecare atribuindu-şi paternitatea, invocând dovezi dintre cele mai diverse, de natură istorică sau lingvistică. Înainte de toate, încă nu este clar sensul cuvântului, maghiarul “Erdely”, citit “Erdei” înseamnă “loc(ţinut) păduros”(a se vedea acelaşi cuvânt, pronunţat la fel “erdei”, cum se şi scrie de altfel, dar care înseamnă”pădurean”) şi nu “dincolo de pădure”, cum s-a încetăţenit datorită formei latine “Transilvania”. Pe de altă parte, românii din interiorul arcului carpatic l-ar fi numit ţinutul “dintre păduri”, ceea ce înseamnă că “dincolo de păduri” a fost atribuit de cineva din afară, “Transilvania” fiind o creaţie târzie, apărută din necesităţi administrative în cancelariile regilor unguri. Ce s-a întâmplat apoi e ceva curios, maghiarii atribuie cuvântului “Erdely”sensul latin “dincolo de pădure”(Transilvania) şi ţin cu dinţii de această interpretare, ca de altfel si asupra faptului ca termenul românesc “Ardeal” provine din “Erdely”.

Dacă românii ar fi luat cuvântul din maghiară, atunci ar fi trebuit să-l pronunţe la fel, cum s-a întâmplat cu “secui”(magh.Szekely/citit “sekei”), Odorhei (magh.Udvarhely), sufixul “-ly” citindu-se în ungureşte “-i”. Preluarea din maghiară ar însemna că românii l-au pronunţat aproximativ cum era scris, ceea ce este o aberaţie, tainele cititului şi scrisului fiind străine neamului românesc, în marea lui majoritate, până în epoca modernă. Se va zice poate că, iniţial, cuvântul unguresc se pronunţa aşa cum se scria, iar modificările s-au produs mai târziu, ca în cazul atâtor limbi, care redau o formă arhaică sub aspect scris. În această situaţie, mai plauzibil este fenomenul invers, ungurii au preluat cuvântul de la autohtoni, l-au scris (sau au încercat să-l scrie) aproximativ cum îl auzeau, dovadă fiind formele din perioada timpurie “Erdeuelu/Erdelew”(Gesta Hungarorum), “Erdel/Erdeli”(1554).

Unii cercetători au observat identitatea dintre cuvântul maghiar “erde”(pădure) şi germanul “erde”(pământ), ceea ce pare a încurca şi mai mult lucrurile. Alţii au încercat o interpretare pornind de la rădăcina “ar” al cărei înţeles s-ar înscrie tot în sfera semantică a cuvântului “pădure”, prin aceasta voind a spune că magh.”Erdely”nu este decât o traducere a rom.”Ardeal”.Cu alte cuvinte, se încearcă o inversare de interpretare din partea lingviştilor români, folosind aceleaşi argumente lingvistice ca şi cei maghiari. Toate acestea sunt foarte cunoscute, însă, cum se ştie, nu sunt destul de convingătoare.

Părerea mea este că cei doi termeni,”Ardeal”(rom) şi “Erdely”(magh.) sunt unul şi acelaşi cuvânt, cel unguresc fiind o transcriere aproximativă a celui

românesc şi nu o traducere. La vremea respectivă “Ardeal” nu le spunea nimic maghiarilor, cum ar fi, de ex. Islanda, numele unui teritoriu nordic pe care l-am preluat aproape identic cu originalul(nu o traducere a acestuia). Poate că ungurii nici nu şi-au bătut capul cu înţelesul cuvântului “Ardeal”, cum nu au făcut, de altfel, nici cu alte cuvinte, nume de locuri sau ape, pe care le-au înghesuit în patul procustian al limbii maghiare.

Revenind la o observaţie notată mai sus, cum se face că germ.”erde”(pământ) înseamnă în magh.”pădure”? Au avut ungurii cuvântul respectiv când au pătruns în Europa sau l-au preluat de la germani papagaliceşte, pentru ei “pământ” şi “pădure” fiind unul şi acelaşi lucru? Cuvântul german să fi conţinut ambele sensuri şi atunci “Ardeal”să fi însemnat “pământ/ţinut păduros”? Germanul “erde”este în română “arde” la care s-a adăugat sufixul”-al” pentru adjective, sensul său fiind atunci “pământos/păduros”? Oricum ar fi, ”Ardeal” nu poate însemna ”dincolo de pădure”.

Dar dacă “Ardeal” este un cuvânt compus, format din două rădăcini distincte: rădăcina “ar” cu sensul de “pământ/ţinut” şi “deal”cu sensul actual? Adică “pământ/ţinut deluros”(cu dealuri), şi nu cu păduri, care probabil erau aproape inexistente, ca şi azi, în intinsa Câmpie a Transilvaniei. Rădăcina “ar”nu numai că este chiar unitatea de măsură pentru suprafeţe agricole (1 ar=100 mp), dar intră în componenţa unor cuvinte din aria semantică a cuvântului “pământ”, cum ar fi verbul care exprimă lucrarea de baza a pământului “a ara”. O găsim şi în cuvintele “argilă” şi “arid”(uscat) şi s-ar putea ca şi “arian” să nu fie departe de ea, adică “om al pământului(băştinaş)” şi nu venit din altă parte, echivalent cu “pământean”. Sugestivă din acest punct de vedere mi se pare forma arhaică a verbului”a ridica”, consemnată în dicţionare “aridicat”, adică “înălţat de la pământ”, rădăcina “idi” regăsindu-se sub o formă aproape identică în neologismul “edifica”(a construi, a zidi).

Există multe cuvinte în limba română care încep cu “*ar-“*(a se vedea Antonie Plămădeală-“*Romanitate. Continuitate. Unitate”*, Sibiu,1988), dar sensul acestei rădăcini nu este nici”*copac/arbore”*, nici “*pădure “*, ci “*pământ”,* deşi se pare că “arbore”s-a alcătuit pe rădăcina”ar”la care s-a adăugat altă rădăcină ”bor”, regăsită în cuvântul”bornă”, înţelesul originar fiind acela de “prins în pământ”, ca în “bordei”(locuinţă îngropată pe jumătate în pământ) sau “buruiană”.